

НОВЫЯ ТЭНДЭНЦЫ Ў РАЗВІЦЦІ ГЕРМАНСКОЙ ГІСТАРЫЯГРАФІІ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ 1939–1945 ГГ.

С.Я. Новікаў (Мінск, Беларусь)

Прадметам нашага даследавання з’яўляюцца асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай германскай ваеннай гістарыяграфіі, фарміраванне якой цягам двух апошніх дзесяцігоддзяў адбывалася пад уплывам “культурнага звароту” [10, S. 247]. Уплыў апошняга на гістарычную навуку Германіі прывёў не толькі да паспяховага збліжэння пазнавальных сфер з гісторыі, грамадства і культуры, але і да рашучага пошуку новых аб’ектаў даследавання з выкарыстаннем нетрадыцыйных метадалагічных прынцыпаў, у большай ступені характэрных для сферы грамадскіх навук, якія ў сваю чаргу знайшлі шырокі ўжытак у гістарычных працах другой паловы 1990-х і нулявых гадоў, а таксама яскрава сведчылі аб адкрыцці доступу да новых ведаў у дачыненні да добра вядомай тэмы гісторыі нацыянал-сацыялізму ў гады Другой сусветнай вайны: на аснове новых архіўных дакументаў і па-новаму пастаўленых пытанняў стала магчыма вырашыць галоўную пошукавую задачу – не толькі рэканструяваць гістарычную лагісіціку нацысцкіх злачынстваў у еўрапейскім маштабе, а і паказаць іх наступствы ў арыгінальным вымярэнні, спалучаючы эканамічную, ваенную і расавую геастратэгію, з аднаго боку, а з другога – раскрываючы характар ваеннай паўсядзённасці і трагічныя наступствы нацысцкай акупацыі для грамадзянскага насельніцтва на прыкладзе розных рэгіёнаў Еўропы, у тым ліку Беларусі [10, S. 249]. Такім чынам, вынікам “культурнага звароту” з’явілася ўмацаванне агульнай тэндэнцыі па “неабходнасці даследавання ваеннай гісторыі не столькі як выключна баявых аперацый, колькі вайны ў самым розным – міжнародным, унутрыпалітычным, эканамічным і грамадскім кантэксце” [26, S. 5].

Адбор прац у артыкуле праведзены на аснове крытэрыю навуковай навізны, увядзення новых дакументальных крыніц і атрымання на іх аснове актуальных гістарычных ведаў, адлюстраваных у грунтоўных даследаваннях (акцэнт рабіўся выключна на апублікаваныя манаграфічныя працы) нямецкіх гісторыкаў [6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35]. Аналіз вынікаў развіцця найноўшай германскай гістарыяграфіі сведчыць аб устойлівай тэндэнцыі росту не толькі колькасці, але і фарміраванні новых даследчыцкіх кірункаў у вывучэнні ваеннай гісторыі Беларусі, сярод якіх на цяперашні час найбольш адметнымі з’яўляецца: гісторыя баявых дзеянняў (Х. Гандар, Х. Герлах, Д. Поль, К.-Г. Фрызер, Х. Хартман), гісторыя германскай акупацыі (К. Й. Арнольд, А. Бракель, Х. Герлах, Б. К’яры, Д. Поль), гісторыя германскай эканамічнай палітыкі (Герлах), гісторыя нацысцкай палітыкі вынішчэння (Х. Герлах, Б. К’яры, П. Коль, Б. Квінкерт), гісторыя двухбаковага ідэалагічнага супрацьстаяння (Х. Герлах, Б. К’яры, Б. Квінкерт, А. Бракель, М. Бартушка, С. Бурмістр), гісторыя генацыду мясцовага і вынішчэння яўрэйскага насельніцтва (Д. Поль, Х. Герлах, Б. К’яры, П. Коль, Б. Бракель), гісторыя мясцовай калабарацыі (Б. К’яры, Х. Герлах, А. Бракель), гісторыя супраціўлення савецкіх партызан і падпольшчыкаў (Х. Герлах, Б. Мусьял, М. Бартушка), гісторыя ваеннай штодзённасці ў акупаваным грамадстве (Б. К’яры, А. Бракель, Б. Квінкерт), гісторыя прымуsoвай працы (Х. Герлах, Д. Поль, А. Бракель), гісторыя савецкіх ваеннапалонных (К. Й. Арнольд, Х. Герлах, Д. Поль). У ходзе аналізу найноўшых даследаванняў германскай гістарыяграфіі аўтар імкнуўся абазначыць тыя яе тэндэнцыі, кірункі і вынікі, якія з’яўляюцца бяспрэчным гістарыяграфічным дасягненнем у вывучэнні гісторыі Беларусі 1939–1945 гг.

З’яўленне найноўшых прац, у тым ліку наватарскага кшталту, праведзеных нямецкімі даследчыкамі на падставе выкарыстання шырокай дакументальнай базы і новых метадалагічных падыходаў, дазваляе аўтару гэтых радкоў выказаць тэзіс аб замацаванні ў найноўшай германскай гістарыяграфіі асобнага кірунку навуковых даследаванняў, у якім Беларусь у гады Другой сусветнай вайны з’яўляецца асобным аб’ектам, тэмай новых грунтоўных распрацовак і даследчыцкіх праектаў у германскай гістарычнай навуцы. Дзякуючы гэтаму ў парадку дня найноўшай беларускай гістарыяграфіі акрэслена актуальная задача па ўсебаковым асэнсаванні навуковых вынікаў, высноў і адкрыццяў, атрыманых у апошнія гады германскай ваеннай гістарыяграфіяй. Паводле ацэнкі нямецкага гісторыка Б. К’яры, “у Беларусі ад самага пачатку нямецкай акупацыі дамінантай стала вынішчэнне людзей, голад і тэрарыстычная ў сваёй сутнасці ... палітыка” [11, S. 14]. Вызначаючы месца беларускага рэгіёна ў нацысцкіх захопніцкіх планах і зыходзячы з іх ваеннага, расавага, эканамічнага і палітычнага характару, замежныя гісторыкі прыйшлі да важней высновы, што ў параўнанні з іншымі тэрыторыя менавіта гэтай краіны стала ўнікальнай лабараторыяй для ажыццяўлення найгоршай формы акупацыйнай палітыкі, расавай вайны на вынішчэнне мірнага насельніцтва, мясцовых і дэпартаваных з іншых краін яўрэяў, савецкіх ваеннапалонных, беларускіх партызан і падпольшчыкаў і г.д. У гэтай сувязі ўведзеныя ў нямецкіх манаграфічных працах новыя гістарыяграфічныя факты патрабуюць адэкватнай навуковай верыфікацыі, параўнання з працамі, ацэнкамі і высновамі беларускай ваенна-гістарычнай навукі, кампаратыўнага аналізу і пераправеркі атрыманых вынікаў. З гэтага вынікае ў значнай ступені актуальнасць нашага навуковага даследавання.

У кантэксте гэтага ў артыкуле робіцца спроба не толькі выявіць новыя дасягненні ў сучаснай германскай гістарыяграфіі, але і значна пашырыць базу гістарычных ведаў па ваеннай гісторыі Беларусі, што магчыма на прыкладзе больш дэтальнага аналізу асноўных тэндэнцый, ключавых і дыскусійных праблем і раскрыцця сучасных тэарэтычных падыходаў ў дачыненні да такога складанага феномена, як гісторыя Беларусі ў гады Другой сусветнай вайны. Правядзенне такога аналізу патрабуе вырашэння адразу дзвюх першачарговых задач. З аднаго боку, размова ідзе пра новыя не столькі дакументальныя, колькі гістарыяграфічныя крыніцы, якія разглядаюцца ў кантэксте кампаратывнага аналізу актуальных айчынных і замежных гістарыяграфічных распрацовак. З другога боку, у фокусе даследавання знаходзяцца навуковыя працы, які ўтрымліваюць новыя гістарыяграфічныя факты і сучасныя навукова верагодныя вынікі для даследавання малавядомых старонак гісторыі нацысцкай акупацыі Беларусі 1941–1944 гг.

У матэрыяле артыкула аўтар бачыць перад сабой вырашэнне гэтых пытанняў на прыкладзе праблемных палёў, на аснове якіх у Германіі 1990-х гадоў узнікла “новая ваенная гісторыя” [34, S. 397], у якой знайшоў грунтоўнае замацаванне адзін з важнейшых кірункаў вывучэння “вайны Гітлера на ўсходзе” [34] – гісторыя Беларусі ў 1939–1945 гг. Пры гэтым не ставіцца задача па падрабязным разглядзе ўсёй даследаванай праблематыкі: разглядаюцца толькі тыя працы, якія вылучаюцца сярод іншых крыніцазнаўчай навізнай і наватарствам аўтарскіх падыходаў. Зыходным лічыцца галоўны крытэрыў – унесены фактычны ўклад у сучасную гістарычную навуку Германіі ў дачыненні да беларускай ваеннай праблематыкі.

Чытачу прапануюцца толькі асобныя вынікі, атрыманыя найноўшай германскай гістарыяграфіяй у ходзе вывучэння наступнай праблематыкі: 1) гісторыі Беларусі 1939–1941 гг.; 2) баявых дзеянняў вермахта і Чырвонай арміі летам 1941 г. і за часам вызвалення тэрыторыі Беларусі ў 1943–1944 гг.; 3) форм усталявання і наступстваў панавання германскага акупацыйнага рэжыму на Беларусі 1941–1944 гг.; 4) маштабаў правядзення нацысцкай палітыкі рабавання, эксплуатацыі і вынішчэння на беларускай тэрыторыі; 5) характарыстыкі гісторыі ваеннай штодзённасці мірнага насельніцтва; 6) узброенай партызанскай барацьбы і патрыятычнага супраціўлення ў Беларусі 1941–1944 гг.; гісторыя Беларусі 1943–1945 гг.

На аснове праведзенага аналізу можна вызначыць найбольш характарныя рысы найноўшай германскай гістарыяграфіі, у якой гісторыя ваенная Беларусі знайшла адлюстраванне ў наступных 7 тэзісах: 1) 22 чэрвеня 1941 г. тэрыторыя Беларусі з размешчанымі на ёй сіламі Чырвонай арміі апынулася ў цэнтры галоўнага ўдару, які наносіў германскі вермахт у рамках ажыццяўлення плана маланкавай вайны супраць СССР і распачатай з першых дзён агрэсіі ў адпаведнасці з нацысцкай праграмай вынішчэння савецкіх ваеннапалонных на захопленай беларускай тэрыторыі; 2) рабаўнічыя планы Германіі па захопу “жыццёвай прасторы на ўсходзе” прывялі да тэрытарыяльнага падзелу Беларусі, на якой з 1 верасня 1941 г. усталяваліся германскія акупацыйныя структуры ўлады (ваенная, ваенна-паліцэйская і цывільная) і нямецкае мясцовае кіраванне; 3) з усталяваннем акупацыйнага рэжыму ваенна-паліцэйскія службы і кіраўніцтва гебітскамісарыятаў пры падтрымцы часцей вермахта распачалі правядзенне расава-ідэалагічнай вайны супраць усяго мясцовага насельніцтва; 4) палітыка вынішчэння набыла на захопленай тэрыторыі Беларусі асаблівыя маштабы і праяўлялася ў генацыдзе яўрэйскага, у тым ліку дэпартаваных з краін Еўропы яўрэяў, так і мясцовага грамадзянскага насельніцтва; 5) ідэалагічнае супрацьстаянне складала асноўную рысу паўсядзённага жыцця на акупаванай тэрыторыі, на якой разгортвалася маштабнае супраціўленне германскім захопнікам у форме партызанскай узброенай барацьбы і патрыятычнага супраціўлення; 6) асобныя праявы адкрытай калабарацыі і некаторыя формы супрацоўніцтва з ворагам не знайшлі шырокай падтрымкі сярод беларускага грамадзянскага насельніцтва, а ў яшчэ большай ступені абвастрыла ўнутраную міжнацыянальную сітуацыю; 7) ва ўмовах меўшых месца радыкальных зменаў на усходнім фронце германскі акупацыйны рэжым спрабаваў выкарыстаць мясцовыя працоўныя рэсурсы (у тым ліку ваеннапалонных) у якасці прымусовай рабочай сілы не толькі на акупаванай тэрыторыі Беларусі, але і ў самім рэйху ў якасці оstarбайтараў [20, S. 295–315; 21, S. 315–338; 23, S. 315–338]. На парадак дня ў германскай гістарыяграфіі сталі пытанні рознага характару, ад атрымання агульных звестак пра асобныя гістарычныя падзеі і больш дыферэнцаванага аналізу праблем, да іх дэтальнага мікрааналізу. Як бачна з вышэйпрыведзенага матэрыялу, толькі некаторая праблематыка набыла ў нямецкіх працах усебаковы канцэнтраваны погляд і атрымала адпаведныя вынікі.

Такім чынам, у фокусе даследчыцкага інтарэсу нямецкіх аўтараў знаходзілася не толькі гістарычная праблематыка, якая фарміравала агульную карціну падзей вайны на беларускай тэрыторыі, але і цэлы масіў новых дакументальных матэрыялаў. З улікам гэтага ў даследаваннях нямецкіх гісторыкаў складаліся новыя тэндэнцыі па ўсебаковым вывучэнні ваеннага мінулага ў Беларусі за часам германскай акупацыі. У выніку можна казаць пра з’яўленне ў сучаснай германскай гістарыяграфіі самастойнага навуковага напрамку, для якога характэрны не толькі новыя тэарэтычныя падыходы, звязаныя з правядзеннем якасных зменаў гістарычных ведаў на аснове новага “камунікатыўнага звароту”, але і стварэнне ўмоў для канцэптуалізацыі ваеннай гісторыі Беларусі ў якасці прадмета гістарычных даследаванняў.

Неабходна заўважыць, што ў найноўшай германскай гістарыяграфіі назіраецца актыўны пошук такіх тэарэтычных і метадалагічных падыходаў, якія садзейнічаюць фарміраванню новых гістарычных ведаў у

форме паняццяў і канцэпцый, дазваляюць адекватна ўспрымаць, разумець і ўсебакова інтэрпрэтаваць беларускае ваеннае мінулае. Важным фактам апошняга часу становіцца актыўны дыялог паміж беларускімі і нямецкімі гісторыкамі, у выніку якога ў еўрапейскай гістарыяграфічнай прасторы пачалі стварацца сумесныя навуковыя калектывы для выканання гістарычных праектаў, у тым ліку па асобным праблемам ваеннай гісторыі Беларусі 1941–1944 гг. [1; 5; 14; 35]. Далейшы працэс па ўсебаковым, поўным і аб'ектыўным даследаванні ваеннай гісторыі Беларусі шмат у чым будзе абумоўлены блізкасцю падыходаў, канцэптуальным разуменнем гістарычных праблем і канкрэтнымі даследчыцкімі інтарэсамі гісторыкаў дзвюх краін. Будучае ўзаемадзеянне можа быць дасягнутым таксама шляхам збліжэння метадалогіі гістарычных даследаванняў, выкарыстання блізкага паняццёвага апарату, даследчыцкага інструментарыю, аргументацыі, логікі і г.д.

У такіх умовах прынцыповае значэнне мае пастаноўка пытання аб правядзенні гістарыяграфічнага сінтэзу найноўшых нямецкіх даследаванняў, якія адлюстроўваюць вядучыя тэндэнцыі трансфармацыі ваенна-гістарычнай думкі Германіі і разглядаюцца скрозь прызму ўзаемадзеяння гісторыі і сучаснасці. На думку аднаго з вядучых нямецкіх гісторыкаў Д. Поля, сучасная гістарычная навука не можа развівацца выключна ў нацыянальным кантэксце, гэта патрабуе інтэнсіфікацыі супрацоўніцтва гісторыкаў ва ўсёй Еўропе [4, с. 210], у тым ліку Беларусі. Зыходзячы з тэзіса вядомага беларускага гісторыка А.М. Літвіна, на парадку дня стаіць задача “інтэгравання вынікаў замежнай гістарыяграфіі ў беларускую гістарычную навуку па гісторыі Вялікай Айчыннай вайны” [3, с. 58], што ў сваю чаргу ставіць на парадок дня правядзенне спецыяльнага аналізу, сінтэзу і новай навуковай ацэнкі нямецкіх працовак германскай гістарыяграфіі гісторыі Беларусі 1939–1945 гг.

Такім чынам, на парадку дня айчыннай гістарыяграфіі стаіць вельмі адказная задача аб неабходнасці выкарыстання не толькі новых дакументальных крыніц, прычым рознага паходжання, колькі пастаноўкі новых навуковых праблем, вылучэнне крытычных пытанняў і звароту да найноўшых метадалагічных падыходаў пры даследаванні гісторыі Беларусі перыяду Другой сусветнай вайны.

1. Брест. Лето 1941 г. Документы. Материалы. Фотографии / Авт.-сост. К. Ганцер (рук. группы) [и др.]. – Смоленск: Инбелкульт, 2016. – 723 с.
2. К'яры, Б. Прадмова да беларускага выдання // К'яры Б. Штодзёнінасьць за лініяй фронту. Акупацыя, калабарыцыя і супраціў у Беларусі (1941–1944 гг.) / Пред. з ням. Л. Баршчэўскага; нав. рэд. Г. Сагановіч. – Мінск: Poland, 2005. – 390 с.
3. Літвін, А. М. Прымушова праца беларускіх грамадзян у святле навуковых фактаў і асабістых успамінаў сведак / А. М. Літвін // Разняволеная памяць. Прымушова праца беларускіх грамадзян на акупаванай тэрыторыі Беларусі (1941–1944 гг.): зборнік навуковых артыкулаў / пад рэд. А.М. Літвіна. – Мінск: Медысонт, 2010. – С. 47–82.
4. Поль, Д. Прымушова праца ў акупаванай Усходняй Еўропе – стан нямецкай гістарыяграфіі / Д. Поль // Разняволеная памяць. Прымушова праца беларускіх грамадзян на акупаванай тэрыторыі Беларусі (1941–1944 гг.): зборнік навуковых артыкулаў / пад рэд. А.М. Літвіна. – Мінск: Медысонт, 2010. – С. 199–210.
5. Разняволеная памяць. Прымушова праца беларускіх грамадзян на акупаванай тэрыторыі Беларусі (1941–1944 гг.): зборнік навуковых артыкулаў / пад рэд. А.М. Літвіна. – Мінск: Медысонт, 2010. – 216 с.
6. Arnold, K.J. Die Wehrmacht und die Besatzungspolitik in der besetzten Ostgebieten der Sowjetunion: Kriegsführung und Radikalisierung im „Unternehmen Barbarossa“ / K.J. Arnold. – Berlin: Bunker&Humboldt, 2004. – 579 S.
7. Bartuschka, M. Der Partisanenkrieg in Weißrussland 1941–1944. Jeder gegen Jeden? Ursprünge, Strukturen und Parteien des Konflikts / M. Bartuschka. – Saarbrücken: VDM Aktiengesellschaft Co KG. – 2008. – 176 S.
8. Brakel, A. Unter Rotem Stern und Hakenkreuz: Baranowicze 1939 bis 1944 / A. Brakel. – Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2009. – 426 S.
9. Burmistr, S. Die „Minsker Zeitung“. Selbst- und Fremdbildung in der nationalsozialistischen Besatzungspresse / S. Burmistr. – Berlin: Motropol, 2016. – 364 S.
10. Chapoutot, J. Die Geschichtsschreibung zum Nationalsozialismus und der *Cultural Turn* / J. Chapoutot // Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte. – 2017. – Nr. 2. – S. 247–257.
11. Chiari, B. Alltag hinter der Front. Besatzung, Kollaboration und Widerstand in Weißrussland 1941–1944 / B. Chiari. – Düsseldorf: Droste, 1998. – 380 S.
12. Curilla, W. Die deutsche Ordnungspolizei und der Holocaust im Baltikum und in Weißrussland 1941–1944 / W. Curilla. – Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2006. – 1041 S.
13. Die polnische Heimatarmee. Geschichte und Mythos der Armia Krajowa seit dem Zweiten Weltkrieg / hrsg. von Bernhard Chiari unter Mitarbeit von Jerzy Kochanowski. – München: Oldenbourg Verlag, 2003. – 948 S.
14. Diskriminiert – vernichtet – vergessen. Behinderte in der Sowjetunion, unter nationalsozialistischer Besatzung und im Ostblock 1917–1991 / Hrsg. von Alexander Friedmann und Rainer Hudemann. – Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2016. – 563 S.
15. Einsatz im „Reichskommissariat in Ostland“. Dokumente zum Völkermord im Baltikum und in Weißrussland 1941–1944 / Hrsg. von Wolfgang Benz, Konrad Kwiet, Jörgen Matthäus. – Berlin: Metropol, 1998. – 301 S.
16. Frieser, K.-H. Der Zusammenbruch im Osten. Die Rückzugskämpfe seit Sommer 1944 / K.-H. Frieser // Das Deutschen Reich und der Zweite Weltkrieg. – Bd. 8; Die Ostfront 1943/44. Der Krieg im Osten und an den Nebenfronten / Hrsg. von Karl-Heinz Frieser. – München: Deutsche Verlag-Anstalt, 2007. – S. 493–622.
17. Gartenschläger, U. Die Stadt Minsk während der deutschen Besatzung (1941–1944) / U. Gartenschläger. – Dortmund: IBB, 2001. – 90 S.
18. Gerlach, Ch. Kalkulierte Morde. Die deutsche Wirtschafts- und Vernichtungspolitik in Weißrussland 1941–1944 / Ch. Gerlach. – Hamburg: Hamburger Edition, 1999. – 1232 S.
19. Hartmann, Ch. Franz Halder revisited – eine Wiederbegegnung nach über 20 Jahren // Halder. Generalstabchef Hitlers 1938–1942 / Christian Hartmann. 2., erweiterte und aktualisierte Auflage. – Paderborn; München; Wien; Zürich: Ferdinand Schöningh, 2010. – S. 397.
20. Kohl, P. „Ich wundere mich, dass ich noch lebe“ : sowjetische Augenzeugen berichten / P. Kohl. – Gütersloh: Gütersloher Verl.-Haus Mohn, 1990. – 319 S.
21. Kohl, P. Der Krieg der deutschen Wehrmacht und der Polizei. Sowjetische Überlebende berichten / P. Kohl. – Frankfurt a. M.: Fischer Verlag GmbH, 1995. – 349 S.
22. Kohl, P. Das Vernichtungslager Trostenez. Augenzeugenberichte und Dokumente / P. Kohl. – Dortmund: IBB, 2003. – 112 S.

23. Kohl, P. Der Krieg der deutschen Wehrmacht und der Polizei. Sowjetische Überlebende berichten / P. Kohl. – Frankfurt a. M.: Fischer Verlag GmbH, 2016. – 349 S.
24. Lehnhard, H. „Lebensraum im Osten“. Deutsche in Belorussland 1941–44 / H. Lehnhard. – Dortmund: Service-Druck GmbH, 1991. – 312 S.
25. Lehnstaedt, S. Okkupation im Osten. Besatzeralltag in Warschau und Minsk 1939–1944 / S. Lehnstaedt. – München: Oldenbourg, 2010. – 381 S.
26. Möller, H. Vorwort / H. Möller // Verbrechen der Wehrmacht. Bilanz einer Debatte / Hrsg. von Christian Hartmann, Johannes Hürter und Ulrike Jureit. – München: Verlag C. H. Beck oHG, 2005. – S. 9–15.
27. Musial, B. Sowjetische Partisanen 1941–1944 in Weißrussland. Innenansichten aus dem Gebiet Baranowici 1941–1944. Eine Dokumentation / B. Musial. – München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH, 2004. – 271 S.
28. Musial, B. Sowjetische Partisanen 1941–1944. Mythos und Wirklichkeit / B. Musial. – Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2009. – 592 S.
29. Müller, R.-D. Hitlers Krieg im Osten. 1941–1945 / R.-D. Müller, Gerd R. Ueberschaer. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2000. – 451 S.
30. Pohl, D. Die Herrschaft der deutschen Wehrmacht. Deutsche Militärbesatzung und einheimische Bevölkerung in der Sowjetunion 1941–1944. – München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, GmbH, 2008. – 399 S.
31. Quinkert, B. Propaganda und Terror in Weißrussland 1941–1944. Die deutsche „geistige“ Kriegsführung gegen Zivilbevölkerung und Partisanen / B. Quinkert. – Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2009. – 420 S.
32. Reichkommissariat Ostland. Tatort und Erinnerungsobjekt / Hrsg. durch Sebastian Khehmann gemeinsam mit Robert Bohn und Uwe Danker. – Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2012. – 371 S.
33. Rentrop, P. Tatorte der „Endlösung“. Das Ghetto Minsk und die Vernichtungsstätte von Maly Trostinez / P. Rentrop. – Berlin: Motropol, 2011. – 256 S.
34. Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht. Dimensionen des Vernichtungskrieges 1941–1944 / Hrsg. vom Hamburger Institut für Sozialforschung. – Hamburg: Hamburger Edition, 2002. – 749 S.
35. Vernichtungsort Malyj Trostenez. Geschichte und Erinnerung. – Berlin: IBB Dortmund, IBB Minsk, 2016. – 246 S.

БЕЛОРУССКО-РОССИЙСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ В ОЦЕНКАХ УКРАИНСКИХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ

А.П. Косов (Витебск, Беларусь)

Подавляющее большинство украинских исследователей, рассматривающих белорусско-российские отношения в постсоветский период, достаточно скептически оценивают интеграционный процесс между Минском и Москвой. Многие из них отмечают, что Россия любым путем пытается вернуть бывшие союзные республики под свой контроль. Кремль стремится признания мировым сообществом своей особой роли на постсоветском пространстве. Поэтому цель данной публикации заключается в том, чтобы проанализировать имеющиеся в украинской историографии оценки развития белорусско-российских отношений в конце XX – начале XXI в.

На сегодняшний день нельзя сказать, что в украинской историографии много исследований, в которых освещается интеграционный процесс между Минском и Москвой. Тем не менее, можно назвать ряд работ, рассматривающих те или иные аспекты белорусско-российских отношений в постсоветский период. В частности, в Украине имеется несколько диссертационных исследований [1; 2; 5], а также монографий и научных статей [6; 8], посвященных данной проблеме.

Украинские авторы исследуют интеграционные аспекты межгосударственного сотрудничества Республики Беларусь и Российской Федерации. Ими проанализированы основные внутренние и внешние факторы, а также предпосылки интеграционного процесса двух славянских государств. Они разделяют точку зрения И. Н. Мельничука из Черновцов о том, что российско-белорусские отношения формировались под влиянием и с учетом многих факторов: с одной стороны, это особенности дезинтеграционных и интеграционных процессов, которые проходили на пространстве СНГ в 1990-х гг., с другой стороны – внутривосточная ситуация в России и Беларуси [7, с. 364]. Как заключал львовский исследователь Т. Е. Полевой, экономическая и хозяйственная зависимость Минска от Москвы, а также ментальная и культурная близость белорусского и российского народов стали идейным фундаментом процесса межгосударственного сближения в начале 1990-х гг., и основой построения будущего Союзного государства [13, с. 136]. Он констатировал, что именно белорусская сторона выступала основным инициатором двустороннего сближения. При этом Москва долгое время не рассматривала Республику Беларусь как важного международного партнера [13, с. 134]. Т. Е. Полевой отмечал, что курс на белорусско-российское сближение окончательно оформился в 1993–1996 гг. С одной стороны, эксперт объяснял это экономическими трудностями и поиском политической и экономической опоры руководством Беларуси, а с другой стороны, внешнеполитическими вызовами для России, связанными с распространением НАТО на восток и реформированием внешних приоритетов на постсоветское пространство. Вместе с тем, по словам Т. Е. Полевого, несмотря на определенные успехи в процессе белорусско-российского сближения, с самого начала обе стороны видели в интеграции скорее средство для получения личной политической выгоды, а не создание реально действующей международной структуры [12, с. 153]. Эксперт уверен, что белорусский и российский лидеры активно эксплуатировали тему интеграции исходя из собственных политических амбиций [12, с. 150]. Исходя из позиций белорусского руководства, Т. Е. Полевой не считал нужным преувеличивать значение политических или идеологических мотивов в процессе белорусско-российского сближе-